

KNIHOVNA JOHANNA MILDNERA (1763–1835) V HYNČICÍCH (OKRES BRUNTÁL) A JEJÍ HISTORICKÝ KONTEXT¹

Pavel Šopák

Pavel Šopák: Library of Johann Mildner (1763–1835) in Hynčice (District of Bruntál) an its Historical Context

The material study deals with the library of Johan Mildner, a Catholic clergyman from Hynčice in the Bruntál region (1763–1835). Based on the extant inventory of the Mildner's library, the owner's cultural and intellectual ties are analyzed. In a broader context, from the source whose edition forms part of the study, it is possible to partially reconstruct the cultural influences in Austrian Silesia during the Late Enlightenment and emerging romanticism. The provenance and thematic composition of the books are monitored. At the same time, the article strives to compare Mildner's library with other well-known libraries of clergymen and intellectuals in the Czech lands from the subject period and to place the source studied in the context of the book culture of that time. In his regard, special attention is paid to private and public libraries in Austrian Silesia.

Key Words: Libraries, Books, Johann Mildner, Hynčice, Silesia, Enlightenment, Education

Když Milan Myška přišel před více než 30 lety s konceptem *Opavy v době založení muzea*, zformulované do důležitého a inspirativního textu, vydaného jako samostatná publikace ke stejnojmenné výstavě, uspořádané Slezským muzeem mezi říjnem 1989 a srpnem následujícího roku, spojil do jednoho kontinuálního celku osobnosti z řad Opavanů několika generací, ačkoliv už sami zakladatelé muzea Franz Mückusch z Buchbergu (1749–1837), purkmistr Johann Josef Schöbler (1761–1834) a Faustín Ens (1785–1858) reprezentují tři generace a tím také tři odlišné generační zkušenosti. K té prvé, nejstarší, patří také Milanem Myškou pohříchu nedocenený Ernst Mückusch z Buchbergu (1740–1814),² ke druhé naopak opakovaně připomínaný Leopold Heiderich (1755–1805), lékař a zakladatel první opavské nemocnice, nebo ředitel hlavní školy a autor technických výkresů Karl Biela (1761–1836). Je symptomatické, že těžištěm svých výkladů Myška učinil osobnost Faustina Ense, jemuž věnoval i populární publikaci.³ V roce 2014, kdy se připomínalo výročí dvou set let od konstituování základů Gymnazijního muzea – nikoliv ovšem od jeho založení!⁴ – se tento obraz petrifikoval, což dosvědčuje i Myškova vstupní charakteristika v jubilejním textu: „*Profesor Faustín Ens byl nesporně ústřední postavou „svaté trojice“ zakladatelů opavského gymnazijního muzea, předchůdce dnešního Slez-*

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

² Pavel ŠOPÁK, *Ernst a Franz Mückuschové z Buchbergu – zakladatelé Gymnazijního muzea v Opavě*, *Historica Olomucensia* 47, 2014, s. 61–74.

³ Milan MYŠKA, *Faustín Ens, životní příběh slezského intelektuála doby předřeznové*, Ostrava – Opava, Ostravská univerzita – Maticе slezská 2003, Milan Myška upozornil na přetrvávající nezajím historiků o první polovinu 19. století a současně významně doplnil obraz dějin města pro předřeznovou dobu v samostatné studii, viz Milan MYŠKA, *Opava v polovině 19. století. Materiálová studie na základě vceňovacích operátů*, *Časopis Slezského zemského muzea*, série B 37, 1988, č. 2, s. 113–133. Text je zaměřen především na počátky opavského průmyslu.

⁴ K tradovanému omylu se založením muzea dne 1. května 1814 alespoň Pavel ŠOPÁK, *Rok 1814 – rok počátků (pokus reinterpretaci Gymnazijního muzea v Opavě)*, *Muzeum. Muzejní a vlastivědná práce* 52, 2014, č. 1, s. 42–54.

ského zemského muzea⁴⁵ Myškův obraz *Opavy v době založení muzea* si stručně zrekapitulujeme: elitu města mezi koncem 18. století a polovinou století následujícího tvořila nepočtená a názorově kompatibilní skupina osob, jejichž jednání mělo v úběžníku ideu kulturního pokroku a jejichž privátní životy (ale také názory, postoje a sdílené hodnoty), osobní pohnutky v přebývání v provinční Opavě, korespondující se sociálním statutem i osobním temperamentem, dnes ani nezjistíme – s nápadnou výjimkou „literárně“ atraktivního Faustina Ense. Jevíštěm veřejného angažmá i soukromých osudů těchto osobností bylo město, viděné Milanem Myškou panoramaticky v širokém časovém záběru, z něhož vystupují jako uzlové body příběhu různé události, například založení městského parku (1798), realizace novostavby městského divadla (1804–1805), konstituování Gymnazijního muzea (od roku 1814), uspořádání Opavského kongresu nebo vydání Ensava *Oppalandu* (1835–1848) nebo události revolučního roku 1848. Jde tedy o plně půlstoletí, které nebyť epizody Opavského kongresu (1820) je nazíráno zevnitř, jakoby přímo z městských z ulic a náměstí (a bohužel mnohem méně také ze salonů a měšťanských domácností)!

Tento obraz dějin města je sice poutavý, ale již delší dobu je pocíťován jako nepravděpodobný, neúplný, ne-li nesprávný. Předně je nutno rozlišit fázi osvícenskou, sahající hlouběji do 18. století, a fázi romantickou, totiž Opavu v období *biedermeieru*. Dále do něj musíme včlenit některé nepostradatelné osobnosti, především ty, které vyjadřují vztah opavské společnosti k soudobé Vídni. Důležitost tohoto vztahu si sice uvědomujeme pro období počínaje rokem 1850 a konče vznikem Československa (1918), avšak pro období od konce 18. století do poloviny století následujícího nikoliv. A přitom pro toto údobí – abychom se omezili na osobnosti a nikoliv na instituce – je možné nalézt lechko zajímavého. Jakýsi pomyslný rejstřík jmen jsme obdrželi již s edicí soupisu náhrobků opavského hřbitova, porizemým knězem Antonínem Josefem Pytlíčkem (1749–1805);⁶ ostatně sám Pytlíček patří do obrazu *Opavy v době založení muzea* zcela určitě už samotným nápadem staré náhrobky odsouzené k likvidaci zdokumentovat opisem údajů. V jeho záznamech například nacházíme jméno Schöblerova předchůdce v úřadu opavského purkmistra Georga Josefa Oehlera, zemřelého v roce 1797 údajně ve věku osmdesáti let. Oehler tedy patřil k ještě pozdně barokní, resp. předosvícenské generaci – avšak jeho syn Josef Oehler, narozený v Opavě 18. března 1765 a tudíž náležející k Schöblerově osvícenské generaci, vynikl jako knihtiskař, nakladatel a publicista, zabývající se především o divadlo, trvale usazený ve Vídni.⁷ (Analogický sled před-osvícenské a osvícenské generace představuje hospodářský správce Karel Rudzinský (1751–1819), narozený v Opavě coby syn lichtenštejnského purkrabího Mathiase Josefa Rudzinského.⁸) Určitě stojí za mnohem větší pozornost také osobnost Franze Antona Schrámbla (1751–1803), jenž je v souvislosti s vedením opavské hlavní školy připomínán Milanem Myškou, ovšem bez upozornění

na (dnes především oceňovanou) skutečnost, že šlo o úspěšného nakladatele naučných spisů, podnikajícího v kooperaci s tiskařem Josefem Georgem Trasslerem (1759–1816).

Jak vidíme na těchto náhodně zvolených osobnostech Schöblerovy generace, je to právě produkce a distribuce naučných knih, jež je pro období kolem roku 1800 klíčová z hlediska šíření modernizačních trendů tiskem. Tento osvícenský rys potřeby naučných děl – knih, ročenek, sborníků i časopisů – má ve svém zárodku právě Gymnazijní muzeum oním iniciativním aktem, jenž se udal 1. května 1814, kdy krajský hejtman Ernst Mückusch von Buchberg věnoval příštímú muzeu arcidílo německého osvícenství – Krünitzovu encyklopedii.⁹ Přijmeme tedy za východisko dalšího, hlubšího poznání Opavy a celého regionu českého Slezska let 1780–1820/1830 právě analýzu soudobých knihoven, pakliže se dochovaly písemné prameny, ozřejmující jejich obsahovou strukturu. Tato analýza knihoven soudobých – řečeno s Milanem Myškou – *intelektuálů*, tedy lidí majících vyznané intelektuální názory, které dokážou uplatnit ve veřejném životě a řídit se jimi ve svém organizačním nebo dokonce zakladatelském úsilím, je současně také příspěvkem k dějinám vědy.¹⁰ Právě průsečík dějin knihoven a dějin soudobé vědy je spolehlivým metodickým východiskem k podání kulturních dějin Opavy a českého Slezska na přechodu od osvícenství k romantismu (resp. *biedermeieru*). Takovýto pohled na rakouský díl Slezska a na Opavu jako přirozené centrum západní části tohoto regionu je desideratem zůstávajícím pro budoucnost.

Pochopitelně jsou to zámecké a klášterní knihovny, jež nás napadnou jako první, ovšem u těchto typů knihovnických souborů postrádáme onu bezprostřednost vztahu knihy k jejímu majiteli, jakou naopak vyznačují knihovny úředníků, lékařů, učitelů, ale také řádových duchovních, tedy knihovny „protoobčanské“ vrstvy. Dosud byly připomenuty tři,¹¹ resp. čtyři, byť tyto texty mají nestejnou úroveň.¹² V knihovnách se potkávaly barokní tituly s moderní produkcí, takže není ani jasné, kdo a kdy a za jakých okolností tu kterou knihu získal; navíc není zřejmé, proč byl určitý soupis pořízen. Proto je metodickým nedostatkem sledování fenoménu ze široké perspektivy, kdy dochází pouze k mechanickému propojení obecně kulturních jevů s konkrétními tituly v konkrétní knihovně¹³ – což je, zdůrazněme, určitě také i náš případ.

Protoobčanská sféra – a připomeňme si, že s ní právě ono Gymnazijní muzeum – byla chápána jako ztělesnění protoobčanských tendencí v postupně se modernizující středoevropské společnosti jak pro Milana Myšku, tak pro (mnohem dříve) Josefa Polišenského, avšak předmětem tohoto zájmu se nestala dříve než v jubilejním roce 2014, kdy

9 P. ŠOPÁK, *Město muzei. Opava 1814–1989*, Opava, 2016, s. 11–19.

10 P. ŠOPÁK, *Věda v muzeu. Poznámky k výměru pojmu vědy na příkladu Gymnazijního muzea v Opavě v 19. a v první polovině 20. století*, *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy* 5, 2014, č. 1, s. 16–32; TYŽ, *Mineralogie, geognosie vulkanologie – strategie činnosti muzei Rakouského Slezska do roku 1850*, in: XV. svatováclavské setkání v Jeseníku. Nerostné bohatství Jesenícka a jeho využití. Sborník referátů, Jeseník 2015, s. 86–90.

11 Veronika MARKOVÁ, *Zámecká knihovna v Ropici. Sonda do knižní kultury těšínské šlechty 18. – 20. století*, *Tešínsko* 55, 2012, č. 4, s. 15–21.

12 To se týká zejména stručného referátu Jaroslava BAKALY, *Poznámky o zámecké knihovně v Dolních Žitovicích z roku 1790*, *Časopis Slezského muzea v Opavě*, série B 7, 1958, č. 2, s. 114–117.

13 Tento schematický pohled vyznačuje nedatovaný (sic!) text Jaromira OLŠOVSKÉHO Šlechtičky mecenát, sběratelství a zámecké knihovny slezské šlechty. K předpokladům vzniku muzejních institucí v Rakouském Slezsku, přístupný online: <https://adoc.pub/keywords-silesia-aristocratic-libraries-18th-century-enlight.html> [cit. 1. 11. 2022].

5 M. MYŠKA, *Faustina Ense „zlatá opavská léta“*, *Časopis Slezského zemského muzea*, série B 63, č. 1, 2014, s. 1.

6 Tereza MIHOVÁ – Pavel ŠOPÁK (edd.), *Nápisny na hrobech. Městský hřbitov v Opavě v letech 1789–1804*, Opava 2015.

7 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA v Opavě), sbírka matrik, matrika rodná Opava – Panna Marie, sign. Op–I–6, fol. 562.

8 František SPURNÝ, *Rudzinský (Rudzinský) Karl*, in: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy – nová řada* 1(13), Ostrava 2000, s. 87.

byly dohledávaly další prameny hlubšího poznání kulturní situace před dvěma staletími. Jako součást tohoto heuristického úsilí byly publikovány edice soupisů dvou knihoven. Především šlo o nerozsáhlou knihovnu Josefa Mathiase Pohla (1768?–1822), v našich úvahách rozhojňujícího Schöblerovu generaci o typ vrchnostenského hospodářského úředníka,¹⁴ reprezentujícího určitý specifický typ intelektuality, naplňovaný osobami zapojenými v době kolem roku 1800 do hospodářské správy panství a statků a zainteresovanými na soudobé modernizaci (a intenzifikaci) zemědělské produkce. Spolehlivou bázi pro přijímání progresivních myšlenek (distribovaných právě knihami a soudobými časopisy) pro něj tvořila *Moravskoslezská společnost pro povznesení orby* v Brně, u níž museli být vedoucí hospodářští úředníci – a na to se bohužel často zapomíná – povinně imatrikulováni. Z brněnské Společnosti se proto rekrutuje řada zajímavých osobností majících vztah opavskému, případně těšínskému Slezsku, mimo jiné také Gabriel Rudzinský (1759–1832), bratr výše vzpomenutého Karla Rudzinského, hospodářský inspektor na statku maltézských rytířů v Opavě, podnikající ve vlastní režii¹⁵ – a právě u něj bychom analýzu soukromé knihovny přivítali více než u kohokoliv jiného! Druhá knihovna edičně připomenutá v roce 2014 patřila Ernstu Mückuschovi von Buchberg, krajskému hejtmanovi (a z tohoto titulu také řediteli všech gymnázií Opavského kraje), tedy jedné z klíčových osobností v dějinách opavského Slezska v době kolem roku 1800.¹⁶ Byť jedním tiskem, ovšem se zajímavými rukopisnými glosami byla připomenuta osobnost krmovského lékaře Johanna Nepomuka Spatziera (1806–1883), reprezentujícího generaci nejmladší – generaci předběřnové doby, resp. středoevropského biedermeieru.¹⁷

Dosud jsme opomíjeli osobnosti duchovních, aktivních na modernizačních procesech v slezské společnosti zejména v době předběřnové, z nichž nutno připomenout dvě: opavského minoritu Leopolda Klosoho (1802–1868) a zejména Kajetána Koschatzského (1789–1824), autora publikovaných i rukopisných pojednání o přírodovědě Slezska.¹⁸ Na základě testamentu, sepsaného ve Štěplovci dne 9. června 1824, kde Koschatzský působil jako šlechtický vychovatel, obdrželo Gymnazijní muzeum v Opavě několik knih věnovaných přírodovědě. Spolu s autorovými texty dokládají vskutku badatelské zaměření jejich někdejšího majitele.¹⁹

Tento obšírný úvod k následující edici považujeme za nezbytný k pochopení jejího významu pro badání o regionu ve sledované době a tehdejších kulturních poměrech: jde o knihy z majetku Johanna Mildnera (15. února 1763 – 18. prosince 1835), faráře v Hynčicích na Krnovsku, jejichž soupis se dochoval ve farním archivu.²⁰ Konvolut shromážděný Mildnerem je součástí milieu Hynčic první třetiny 19. století, která se v lokálních

dějinách jeví jako období nápadného hospodářského a intelektuálního progresu. V roce 1825 získali albrechtické panství, k němuž Hynčice náležely, obchodníci a průmyslníci Vincenc Tlach a Vincenc Keil, budující nedaleko nového zámku, situovaného na hranici mezi Hynčicemi a Městem Albrechtice, válcovnu plechu (1837). Úspěšně se rozvíjelo zemědělství (pěstování jetele) a chovatelství, jehož protagonistou byl hynčický dědičný rychtář Karl Speil (1772–1840), jenž se v roce 1817 stal korespondenčním členem Moravskoslezské společnosti pro povznesení orby.²¹ V Městě Albrechticích působil coby lékařník Vincenc Robert Widimský (1793–1865), připomínáný jako zakladatel komunální heraldiky.²² Z jeho sběratelské aktivity povstala také veřejná knihovna v Albrechticích, obsahující také „plány, mapy, znaky, vyobrazení mincí, mědirytiny, kroje“, otevřená ve školní budově v prosinci 1847.²³

O Johannu Mildnerovi mimo základní životopisná data, z nichž vyplývá, že náležel k Schöblerově generaci, nevíme nic; bohužel ani údaje o jeho vzdělání, které získal patrně ve Vratislavi, neboť Hynčice patří do jurisdikce vratislavské diecéze. Mildner zastával do března 1814 funkci kaplana; následně se v místě stal farářem a ještě za svého života pořídil soupis knih, jež nadepsal *Verzeichniß jemer Bücher welche nach Ableben des gegenwärtigen Pfarrers Hr. Johann Mildner bei der Heinzendorfer Pfarrey als Beylaß zu verbleiben haben*. Toutéž rukou, tentokrát již s přípojeným Mildnerovým podpisem, byla na konci soupisu připojena doložka *Das vorstehende 55 Werken nach meiner Ableben bey der Heinzendorfer Pfarrey als Beylaß verbleiben sollen beyständige meiner Unterschrift Johann Mildner, Pfarrer, Heitzendorf den 16-ten Nov[ember] 1826*.²⁴ Podívejme se nyní podobněji na onen soubor knih, v úhrnu 99 čítajících svazků;²⁵ jejich soupis opatřený poznámkami a doplňky je uveden samostatně v příloze.

Především předpokládejme, že se nejednalo o veškeré knihy z Mildnerova vlastnictví, nýbrž o určitý, patrně vědomý výběr; o knihy vysoce aktuální svým obsahem či svou náboženskou intencí, nebo o knihy na hynčické faře „děděné“ po předěšlých kněžích. Takto musíme rozumět hned první položce soupisu: lze se domnívat, že mohlo jít o jedno z latinských vydání bible, pořízených v Lyonu roku 1567, která byla vybavena rytinami. To není kniha venkovského faráře; to je spíše bibliofilie, jež se na hynčické faře mohla ocitnout kupříkladu darem a jejíž provenienci možno hledat v prostředí někdejšího vlast-

14 P. ŠOPÁK, *Knihovna Josefa Pohla. Příspěvek k intelektuálnímu profilu slezského hospodářského úředníka na počátku 19. století*, Časopis Slezského zemského muzea série B 63, 2014, č. 3, s. 275–280.

15 Ryszard KINCEL, *Slezský šlechtic v Alpách*, Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy 21, 1995, č. 2, s. 31–33.

16 P. ŠOPÁK, *Ernst Mückusch von Buchberg a Gymnazijní muzeum v Opavě. Zamyšlení k dvoustému výročí úmrtí*, in: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 7, Opava 2014, s. 127–143.

17 Pavel ŠOPÁK – Zdeněk KRAVÁR, *Landwirtschafts-Kalender (1833) jako obraz intelektuálních a privatních zájmů: příklad z českého Slezska*, Historica Olomucensia 5, 2016, s. 87–97.

18 Zdeněk KRAVÁR, *Kajetán Koschatzky*, in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy – Supplementum 1, Ostrava 2011, s. 53.

19 ZA v Opavě, Zemské právo opavsko-krnovské Opava, inv. č. 292, č. kart. 16.

20 Státní okresní archiv Bruntál, Farní úřad Hynčice, inv. č. 11.

21 Wenzel KLEMM, *Heinzendorf*, in: Der Jägerndorfer Schulbezirk. Ein Beitrag zur Heimatkunde Schlesiens, ed. Julius PLEBAN, Jägerndorf 1887, s. 292–293; Karl SPEIL, *Dresfelder- und Wechselwirtschaft, Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen*, ed. Christian Carl ANDRÉE, č. 61, 1819, s. 481–482; ZA v Opavě, sbírka matrik, fara Hynčice, matrika oddací sign. Z–IV–9, fol. 4; matrika úmrtní sign. Z–IV–11, fol. 260.

22 Karel MÜLLER, *Vincenz Robert Widimský, kronikář a heraldik*, Genealogické a heraldické informace 15 (30), 2010, s. 111–115.

23 Franz HEISIG (ed.), *Die Denkwürdigkeiten für und von Olbersdorf, gesammelt und chronologisch geordnet von V. R. Widimsky...1847*, Jägerndorf 1928, s. 117–118.

24 Na tomto místě je nutno reprodukovat velmi podnětnou myšlenku jednoho z recenzentů, který uvažoval, zdali Mildnerův odkaz nelze vyložit jako reakci na dvorní dekret z 1. července 1825, nabádající k zakládání farních a děkanských knihoven, přičemž jednou z možností vzniku takové knihovny představoval odkaz knih ze strany kněze svým nástupcům, resp. věnování knih do společné knihovny celého děkanátu. Faktum je, že jakkoliv se Johann Mildner mohl rozhodnout farní knihovnu vskutku fundovat, v praxi se tak nestalo.

25 Číslo uvádějí jen svazky: jde tedy patrně jak o vícetasvková díla, tak patrně o více exemplářů jednosvazkových děl, přičemž nelze vyloučit, že vícetasvková díla byla svázána do jednoho svazku.

nika albrechtického panství, jimiž byli v letech 1623–1773 jezuité.²⁶ Ostatně novostavbu farního kostela, v němž Mildner sloužil mše a o nějž všestranně pečoval, pořídil stát, konkrétně v roce 1784 prostřednictvím Královského úřadu v Opavě. Standardní knihou je čtyřdílný římský breviář, resp. jeho jednotná potridentská podoba, jak ji reprezentovalo vydání z roku 1734 (47),²⁷ oproti němuž jen za zdánlivě běžnou lze považovat troj-svazkové vydání Bible požívané knězem Franzem Roselinem a schválené vídeňským arcibiskupem Kryštofem Bartolomějem kardinálem Migazzim (2). Zdůrazníme, že Migazzi patří k vůdčím osobnostem katolického kléru tereziánského Rakouska a jako reformátor byl jedním ze strůjčů odvratu od barokní zbožnosti. Nadto se stal známým coby otevřený oponent jezuitů a podporovatel jansenismu v myšlení rakouského kléru. Podobně aktuální je třetí položka katalogu: dílo Alexandra Natalise, známého též pod francouzskou podobou jeho jména Alexandre Noël (1639–1724), církevního historika a teologa, vyznačující se jansenismu, odpůrce neomezenosti papežské moci, především ale pedagoga, učitele filozofie, církevní a znalce církevního práva. Mildnerova knihovna obsahovala Noëlovy komentáře listů svatého Pavla, tedy jednu z nejčastěji vydávaných autorových knih v průběhu 18. století (3).²⁸ Rovněž další dílo knihovny reprezentuje jansenistický směr v teologii 17. století: jde o německé vydání rozsáhlého díla Pierra Nicole (1625–1695) (4). Analogickou intencí lze sledovat u díla Jakoba Danzera (1743–1796), autora rozšířené příručky o křesťanské morálce (5). Danzer, působící na univerzitě v Salcburku a hlásící se k iluminátům, patřil k výrazným představitelům rakouského osvícenství v řadách katolického kléru. Jeho koncepci křesťanské morálky, jejímž zdroji jsou rozum a bible a jejíž cíl spatřuje ve štěstí dosaženém čistou láskou k Bohu, rozumným užíváním světských statků a vědomím souměřitelnosti s ostatními lidmi, lze považovat za přesvědčivé vyjádření osvícenské představy o morálně dokonalém životě.

Křesťanská morálka (6) osvícenského teologa a evangelického kněze Gottfrieda Lesse (1736–1797) je sice očekávanou součástí knihovny evangelické obce (a tam je jejich výskyt také doložen),²⁹ avšak v knihovně katolického faráře může překvapit – ovšem uvědomme si, že v teritoriu hynčické farnosti máme jedinou evangelickou obci ve Slezsku mimo Těšínsko, konkrétně v Holčovicích, kde byl sbor postaven v roce 1783.³⁰ Gottfried Lesse byl v Mildnerově knihovně zastoupen svou úspěšnou *Christliche Religions-Theorie fürs gemeine Leben oder Versuch einer praktischen Dogmatik*, konkrétně jejím *druhým vydáním*, ovšem položka (14) byla druhotně přeškrtnuta, na její místo napsáno označení jiného knižního titulu – spisu Franze Andrease Noemera – a k okrajům připsána poznámka špatně. Nejinak je tomu u *Dějin náboženství* známého evangelického teologa a představitele osvícenského myšlení Johanna Augusta Hermese (1736–1822), jakkoliv

jeho knihy jsou doloženy v knihovnách katolických duchovních v českých zemích,³¹ u *Příkázání Ježíše Krista* evangelického pastora Johanna Wilhelma Kellnera von Zinnendorf (1665–1738), díla rovněž se vyskytující v knihovnách katolického kléru. Význačný evangelický kazatel, autor teologických knih a duchovních básní Georg Joachim Zollikoffer (1730–1788), z jehož životopisu zaujme setkání s Denisem Diderotem (2. září 1773 v Lipsku), byl v Mildnerově knihovně zastoupen populárním vydáním *Pojednání o mravní výchově* (24.1), edičně připraveným Johannem Christophem Friedrichem Gerlachem (1756–1820). U položky číslo 10, již je relativně hojně rozšířené pojednání o pokání a obrácení na pravou víru sepsané francouzským jansenistickým kazatelem Jérôme Besoignem (1686–1763), zaujme vydání v Trasslerově opavské tiskárně. Úvodem do dějin křesťanského náboženství a církve byla v hynčické knihovně zastoupena další mimořádná osobnost středoevropského osvícenství, profesor církevní historie a práva na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, premonstrát Kašpar Royko (1744–1819) (11), hlásící se k zednářství, jenž proslul především obranou Jana Husa ve svém obsáhlém pojednání o dějinách kostnického koncilu. Se třináctou položkou Mildnerova seznamu jen zdánlivě opouštíme teologii a dostáváme se k otázce starofecké historie, neboť *Sokratova nová apologie* (13) evangelického teologa Johanna Augusta Eberharda (1739–1809) vyjadřuje požadavek svobodného nazírání na náboženské otázky a na zkoumání církevních doktrín. Osobnost Georga Rechbergera (1758–1808) (44) je pozoruhodná tím, že šlo o právníka stojícího vně církevní struktury, ale pracujícího ve službách nově ustavené diecéze v Linci (1784), a tudíž působícího v intencích josefínských reforem na biskupské úředníku.

Důležitým souborem z Mildnerovy knihovny jsou knihy pedagogického obsahu, zejména spisy představitelů reformních tendencí v pedagogice Friedricha Eberharda von Rochow (1734–1805) (19) a učitele v sirotčinci Karla Friedricha Riemanna (1756–1812) (21). Rovněž populární *Katechetická pojednání* katolického kněze, augustiniána ze Zaháně a známého autora teologických spisů Benedikta Straucha (1724–1803) (22.2) spadá do této oblasti, připomeneme-li Strauchovy zásluhy o reformu školství v pruské části Slezska a jeho podíl na výchově katolického kléru i na výuce náboženství dětí. Kniha Johanna Michaela Ernestiho (1755–1836) (23.3) reprezentuje tohoto pilného autora knih pro mládež, působícího na gymnáziu v Coburgu. České prostředí reprezentuje ředitel normální školy na Malé Straně, původně dominikán Alexius Pařízek (1748–1822), populární svými knihami vesměs pedagogického, teologického nebo lingvistického obsahu (26).

Ucelenou skupinu publikací představují tištěná kázání významných a možno říci populárních katolických kazatelů, jakými byli Anton Pábmayer (1755–1800) (32), činný ve Leopoldstadtu a Lichtenthalu, nebo Augustin Ferdinand Ortmann (činný 1793–1808), působící v katedrále sv. Štěpána ve Vídni a později coby městský farář v Egeburgu v Dolních Rakousích (33 a 34), jehož kázání soudobý recenzent ocenil slovy že k úkolu přistoupil „s chválným zápalem pro osvětu, zušlechtnění lidství a činné křesťanství.“³² Tímto úkolem se minilo kazatelství, inspirované praxí protestantských kazatelů účinně promlo-

26 Poté panství spravoval až do roku 1824 studijní fond.

27 Číslo v závorce odkazuje na položku seznamu, otištěného za tímto úvodem.

28 Zastoupenou ve farních knihovnách patrně běžně, jak dokládá soupis farní knihovny z Horní Branné (okr. Semily), viz Josef KROUPA, *Dějiny a katalog historického fondu farní knihovny v Horní Branné*, Olomouc 2012, Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta filozofická, Katedra historie, s. 134.

29 Karen KLOTH – Isolde TRÖNDLE-WEINTRITT (edd.), *Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland*, Hildesheim – Zürich – New York 1998, s. 283.

30 Jiří RIEZNER, *Založení evangelického sboru v Holčovicích na Krnovsku*, in: Po vzoru Berojských. Život i víra českých a moravských evangeliků v předtoleranci a toleranční době, Praha 2008, s. 114–125.

31 Například ve Vysokém Mýtě a Ostružně (okr. Jičín), viz Martina TOMANOVÁ, *Bibliotheca Decanalıs Altomautensis: historie, rozbor fondu a katalog děkanské knihovny ve Vysokém Mýtě*, Olomouc 2008, Bakalářská diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta filozofická, Katedra historie, s. 72; Martina HLADÍKOVÁ, *Historie a katalog farní knihovny ostruženské a vikariátní knihovny Kopidlenské*, Olomouc 2010, Bakalářská diplomová práce, Univerzita Palackého Fakulta filozofická, Katedra historie, s. 75–76.

32 Cit. dle Jenaische allgemeine Literatur-Zeitung č. 28, 3. února 1808, sloupec 223.

uvat k obci věřících. Stejně tak jako německé prostředí sledovalo dění v Rakousku, také z rakouské strany se nahlíželo na duchovní proudění v katolické církvi v německých zemích, což dosvědčuje osobnost kněze Sebastiana Mutschelleho (1749–1800) (29), původně člena jezuitského řádu, jenž překonav dogmatismus, dospěl k racionalismu, intelektuálně inspirovan mimo jiné Kantovou filosofií, který vedle kazatelství účinně vystupoval ve prospěch reformy školství. Tento aktivní, zainteresovaný přístup duchovních k žité současnosti a k problémům doby vyznačuje osvícenskou homiletiku, zastoupenou v Mildnerově knihovně. Autory takovýchto příruček byli zejména duchovní, mající zkušenosti s výukou kněží, jakým byl Matthäus Christian Schili (1762–1832), který učil na gymnáziu ve Štýrském Hradci a krátce také vedl tamní kněžský seminář (37), nebo přesahující běžnou kazatelskou činnost časopiseckými publikacemi, jak vidíme na případě německého duchovního Johanna Martina Gehriga (1768–1825), autora vicesvazkové příručky kázání – z níž Mildnerova knihovna disponovala dvěma svazky ze čtyř (40), jenž také přispíval do známého časopisu *Magazin für Prediger zur Beförderung des praktischen Christenthumes und der populären Aufklärung*.

Zcela v závěru soupisu nacházíme disparátní skupinu, kterou můžeme označit *varia*: jde o knihy medicínské, poskytující účinné rady laikům (48 a 49), a o knihy filologické, konkrétně o příručky řečtiny (51 a 52), jejíž výuka v německých zemích od konce 18. století představuje novou kvalitu, korespondující s představou řecké kultury jako jednoho ze základních kamenů moderní německé kultury.³³ Jestliže příručky latiny a zeměpisu pro hlavní a normální školy (53 a 54) jsou něčím zcela běžným, zcela výjimečným dílem je proti nim položka poslední (55): jde o Zückertovo (1737–1778) pojednání, které vysvětluje psychogenní příčiny duševních nemocí, přičemž zvýšená citovost a sklon k melancholii byly vysvětlovány jako projevy moderní doby, resp. mladé generace, která – jak vime z Goethova *Werthera* – inklinuje k zvýšené sebevražednosti. Dodejme, že jako opatření proti vzníceným emocím autor doporučoval studium filozofie, obrat k náboženským otázkám a kupodivu též dietu.

Pro soubor knih z Hynčic byla bezesporu důležitá církevní příslušnost k vřatislavské diecézi, čemuž odpovídá původ obsahově vysoce progresivních knih právě ve Vřatislavi. Sem náleží například kázání teologa a pedagoga vřatislavské univerzity Josefa Haberkorna von Habersfedla (1734–1803) (42 a 43), vydaná v nakladatele Johanna Friedricha Korna staršího, jenž byl činným mezi lety 1755 a 1802. Významný zdroj atraktivních titulů poskytl soudobá produkce brněnských tiskáren – vedle vzpomenutého Josefa Jiřího Trasslera to byl Johan Silvester Seidler (někdy také Siedler), knihkupec, tiskař a tudíž také nakladatel, v Brně činný mezi lety 1784 a 1798 (15, 21, 23, 24.2), a Johann Georg Gastl (1766–1814), knihkupec, tiskař a provozovatel první veřejné půjčovny knih v Brně (28). Několik knih rovněž vzešlo z pražské tiskárny Johanna Adama Hagena (50 a 52), avšak pouze jediná (55) byla výtiskována v Berlíně.

Závěrem nutno položit otázku, zdali knižní soubor knih, jedinečným způsobem reprezentujících osvícenskou tendenci, šířící se prostřednictvím Německa do střední Evropy a vyjadřující dobový fenomén *Volksaufklärung* s důrazem na výchovu a mravní povznesení venkovského obyvatelstva a současně potvrzujícího roli venkovského kněze jako všestranné opory venkovské komunity, je náhodným, zcela unikátním, nebo naopak so-

uborem typickým, běžným pro duchovního vřatislavské části diecéze, byť teritoriálně se nacházející na území rakouského státu první třetiny 19. století. Ovšem na tuto otázku musí odpovědět teprve další bádání.³⁴

33 Martin SVATOS, *Humanistické vzdělání jako jeden z předpokladů národní kultury*, in: Čechy a Evropa v kultuře 19. století. Sborník symposia pořádaného v Plzni ve dnech 22. až 24. března 1990, Plzeň 1990, s. 103–107.

34 Autor děkuje recenzentům textu za cenné náměty, podněty, připomínky, jež byly v textu plně zohledněny.

EDICE

Ediční poznámka: Soupis ve formě číslovaného výčtu knih uvádí knihy tím způsobem, že název – obvykle zkrácený – předchází poznámce o autorovi a roku vydání, případně označení místa vydání, a to nejčastěji ve zkrácené podobě (buď jde o iniciálu, například W. = Wien (případně Würzburg), nebo o zkratku typu Br. = Breslau, Gr. = Grätz apod.) Zápisy jsou přepsány tím způsobem, že chybějící části slov jsou dopsány do hranatých závorek; u zjednodušených názvů děl jsou takto uvedeny také plné názvy knižních publikací. Pokud se podařilo zjistit celé jméno autora, to je uvedeno na začátku záznamu, a to vždy v hranatých závorkách doplněno o chybějící část, zejména o křestní jména. Od názvu titulu je odděleno lomítkem. Pokud je formulace záznamu něčím specifická, je připojen komentář formou poznámky pod čarou.

1. Biblia sacra edita Lugdunii 1567 1
2. [Franz Rosalino] / [Biblia sacra, oder die Heilige Schrift des] alt[en] und Neuen Testament [mit Genehmigung und Gutheissen Seiner Eminenz des Fürst-Erzbischoffes Kardinals von Migazzi], Wien 1784 3
3. Natalis Alexander / litt[eralis] [et Moralis] Coment[arius] in [Omnes] Ep[istolas] [Sancti Pauli Apostoli] gr[osse] Fol[io], [s. d.; s. 1.] 1
4. [Pierre Nicole] / Nicols Moralische Versuche [welche verschiedene Abhandlungen über mancherley wichtige Pflichten in sich halten] Wien 1786 1
5. Jac[ob] Danzer / Anleitung zur Christliche[n] Moral [für seine Schüler in Privatstunden], [Frankfurt, Salzburgerische Waisenbuchhandlung] 1787 4
6. [Gottfried] Less (Leß) / Christliche Moral, Tübingen 1787 1
7. [Johann Lorenz von] Mosheim / Sittenlehre der h[ei]l[igen] Schrift [s. 1.] [1787] 8
8. [Johann August] Hermes / Handbuch der Religion, Fr[ankfurt] u[nd] L[eipzig] 1788 1
9. [Johann Wilhelm] Kellner [von Zinnendorf] / Die Gebote Jesu [Christi], [Frankfurt am Main]¹ 1790 1
10. Jérôme Besoigne / Grundregeln der Buße u[nd] Bekehrung [oder das Leben der Büsser] [Troppau, Josef Georg Trassler] 1784 1
11. [Caspar Royko] / Einleitung in die christl[iche] Relig[ions-] und Kirchengeschicht [Prag: Diesbach 1788] 1

¹ Podle vročníj jde o druhé, rozšířené vydání díla.

12. [Jacques-Benigne] Bossuet / Geschichte von den Veränderungen der Protestantischen Kirche, Prag 1785 1
13. [Johann August] Eberhard / Neue Apologie des Socrates, [s. 1.] [s. 1.] [1772; 1778] (1 Band fehlt) 1
14. [Franz Andreas Noemer] Geschichte der Apostel und der Christliche Kirche für Jugend u[nd] Volk
Christliche Religionstheorie v[on] [Gottfried] Less Hr. u. L. 1784 —† (schlechte) 1
15. [Johann Silvester Seidler (ed.)] / Unterweisung zur Glückseligkeit [nach der Lehre Jesu] Brünn 1791 1
16. A[nton] Wansidel / Leichtfaßlicher Unterricht von der wahren Religion [und den Pflichten des Menschen] Augsb[urg] 1794 2
17. [Peter] Villaume / Praktisches Handbuch für Lehrer [in Bürger- und Land-Schulen], Br[eslau] 1787 1
18. [Johann Caspar Irminger] / Fragen an Kinder [Eine Einleitung zum Unterricht in der Religion] [Brünn: gedruckt bei Johann Sylvestr Siedler, 1787] 1
19. Friedrich Eberhard von Rochow / Der Kinderfreund [Ein Lesebuch zum Gebrauch in Landschulen] Br[eslau] 1787, 2 Th[ei]le 1
20. [Johann] Beckmann / Anleitung zum Studium der Technologie [oder kurze und faßliche Beschreibung verschiedener Künste und Handwerker], Brünn 1789 1
21. [Karl Friedrich Riemann] / Versuch einer Beschreibung der Rekanschen Schuleinrichtung v[on] C. Riemann, [Brünn, gedruckt und verlegt bei Johann Silvester Seidler] 1790 1
22. [1.] [Anton Ferdinand von Giessau] / Kathol[ischer] Unterricht von [dem] h[ei]l[igsten] Messopfer [: desselben Ceremonien und Gebräuchen, ihrem Alterthume und Bedeutung. Zum Nutzen der Gläubigen herausgegeben] v[on] Geissau [Wien: bey Sebastian Hartel] 1781
[2.] B[enedict] Strauch / Katechetische Betrachtungen [in denen der Inhalt des heiligen römisch-katholischen Glaubens dergestalt vorgetragen wird, daß Personen, welche in der Jugend schlecht unterrichtet worden, oder die den erhaltenen Unterricht vergessen haben, die Glaubenswahrheiten und Lebenspflichten dieser heiligen Religion sich leicht und rührend bekannt machen können], Krems [verlegt bey Franz Xaveri Daßenberger, Buchhändler] 1771² 1

² U dvou položek pod číslem 22 je slučovaci znaménko, označující přivažek.

23. 1. [Viktorin Uvira] / Geistliche Ermahnungen an [christliche] Aeltern über die Erziehung der Kinder. Aus der heiligen Schrift und anderen vortrefflichen Schriftstellern herausgezogen] von V. Uvira W[ien] [mit Edlen von Ghelenschen Schriften gedruckt] 1781
2. Katechismus der Sittenlehre für [da]s Landvolk, Brünn [gedruckt bei Johann Silvester Siedler] 1788
3. [Johann Michael Ernesti] / Praktische Unterweisung in den schönen Wissenschaften [für die kleine Jugend durch Muster meistens moralischen Inhalts], [Brünn, gedruckt bei Johann Silvester Siedler]³ 1
24. [1] [Georg Joachim Zollikofer] / Abhandlung über die moral[ische] Erziehung v[on] [Johann Christoph Friedrich] Gerlach [Wien] 1788
[2] [Joseph] Miller / Sammlung kleiner Erzählungen [aus den besten Kinderschriften], Br[ünn] [gedruckt bei Johann Silvester Siedler] 1788⁴ 1
25. [Basilius] Wagner / Kirchen- u[nd] Schulkatechesen [nach sokratischer Lehrart auf jede Woche des Schuljahrs eingetheilt], [In Kommission zu haben bey J. M. Latré, k. priv. Kunst- und Buchhändler zu St. Pölten] 1790 1
26. [Alexius] Pařízek / Erläuterung der sonntägigen Evangelien [in Schule, zum Gebrauche der Katechetin] Pr[ag] 1787 3
27. [Basilius] Wagner / Erläuterung der sonntäglichen Evangelien in Gesprächen [für die Schulkatechetin], [St. Pölten] 1797 2
28. [Franz] Jaich / Katechetische pr[aktische] abgefaßte Lehrstunden [nach k.k. Vorschrift nebst beigesetzter tabellarischer Uibersicht der in ein System gebrachten christlichen Religionsgegenstände für den höheren Kinderunterricht], [Brünn, Johann Georg Gastl] 1794 2
29. [Sebastian] Mutschelle / Bemerkungen über die s[onntäglichen] Evang[elien] für Prediger, Katechetin und Lehrer], [München, bey Joseph Lentner] 1786 3
30. [Franz] Neumayr / Dreyfache Sittenreden [auf jedes Fest der göttlichen Mutter Mariä, aus den evangelischen Brosamen P. Franzens Neumayr, des hohen Domstift zu Augsburg ehemaligen Ordinari-Predigers gesammelt, von P. A. E. B. P. O. P.], Augsburg [In der Joseph-Wolffischen Buchhandlung] 1779 1
31. [Joseph] Lauber / Vollständig homiletisches Werk [zum bequemen Gebrauche für wirkliche und künftige Seelensorger in der Stadt und auf dem Lande], [Wien, Franz Joseph Rötzl] 1793 4
32. [Anton] Pässmayer / Predigten auf alle S[onn-] u[nd] F[eyertage] des ganzen Jahres Wien 1793 2
33. [Augustin Ferdinand] Ortman / [Kurze Früh]predigten auf alle S[onn-] u[nd] F[esttage] des ganzen Jahres, Wien 1800 2
34. [Augustin Ferdinand] Ortman / Kurze Frühpredigten [Wien] 1804 4
35. [Augustin Ferdinand] Ortman / Neue kurze [Fest]predigten über [Sonn- und Festtags]episteln des ganzen Jahres [Wien] [1804] 2
36. [Josef] Gabriel / Christliche Sittenlehren auf alle auf alle S[onn-] u[nd] F[eyertage] des Jahrs. Sammt einigen Gelegenheitsreden vorzüglich zum Behulf der Seel-sorger auf dem Lande v[on] Gabriel, [Graz] 1800 3
37. [Matthäus Christian] Schili / Entwürfe zu S[onn-] u[nd] F[est]täglichem und andern Predigten verschiedenen Inhalts], Gr[ätz] 1801 1
38. [Joseph] Polykarp] Schilcher / Kurze katechetische Predigten [auf alle Sonn- und Festtage des Jahres], Aug[sburg], Nicolaus Doll] 1805 2
39. [Johann Baptist] Depisch] / Sammlung vollständiger Predigtentwürfe [auf alle Sonn- und Festtage im ganzen Jahre wie auch verschiedene Fälle des menschlichen Lebens], [Bamberg – Würzburg, im Verlage bey Tobias Göbhardt] 1793 2
40. [Johann Martin] Gehrig] / Neue S[onn-] u[nd] F[esttags]predigten [zur Beförderung einer sittlich-religiösen Denkart, vorzüglich unter dem Landvolke], B[amberg] – W[ürzburg] 1808 2
41. [Franz] Gerard] / Predigten über die Leidensgeschichte Jesu W[ien], bey Aloys Döll] 1794 1
42. [Joseph] Haberkorn [von Habersfeld] / Reden über die vornehmsten Gegenstände des Leidens [Jesu] Chr[isti], Br[eslau], bey Johann Friedrich Korn dem Aeltern] 1780 1
43. [Joseph] Haberkorn [von Habersfeld] / Reden von den Geheimnissen des leidenden Heilandes, Br[eslau], bey Johann Friedrich Korn dem Aeltern] 1784 1

³ U tři položek pod číslem 23 je slučovaci znaménko, označující přivažek.

⁴ U dvou položek pod číslem 24 je slučovaci znaménko, označující přivažek. Skutečnost, že oba knižní tituly byly obsahem jednoho svazku, odkládá i registrace obou spisů v soupisu osvícenské produkce viz Heinrich ALZHEIMER-HALLER, *Handbuch zur narrativen Volksaufklärung. Moralische Geschichten 1760–1848*, Berlin 2004, s. 750.

44. [Georg] Rechberger / Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyl [in den österreichischen Staaten mit vielen Beyspielen vorzügliche für Seelsorden], Linz 1808 1
45. Heilsamme Lehren für Brautleute höheren Standes, [I. s.] 1809 1
46. Großes Lesebuch [für die deutschen Normal- und Hauptschulen in den kaisel. königl. Staaten] I-ten Th[ei]l[.] Der Religionslehre [Wien, im Verlage der k. k. Schulbücher-Verschleiß-Administration bey St. Anna in der Johannis-Gasse] 1823 1
47. Breviarium Romanum [Antverpiae, ex architypographia Plantinae] 1734 4
48. [Friedrich Adolph Kritzingen] / Neues medizinisches Noth und Hilfs-büchlein [für alle Menschen] v[on] Tissot⁵ [Frankfurt am Main 1794] 1
49. [August Gottlieb] Richter / Anfangsgründe der Wundarzneukunst⁶ 3
50. Demosthenes Orationes tres [cum excerptis ex Homero, Sophocle, Euripide, et Pindaro. Ad usum scholarum humaniorum Universitatis Pragensis], [Pragae, character. Coll. Clem. Soc. Jesu, Fact. Joan Adam Hagen] 1771 1
51. Compendiaria Graecae grammatices institutio⁷ 1
52. [Kurze] Einleitung zur Griechische Sprache, Pr[agae, character. Coll. Clem. Soc. Jesu, Fact. Joan Adam Hagen] 1770 1
53. Anleitung zur lateinischen Sprache [zum Gebrauche der Normal- und Hauptschulen], W[ien] 1797 1
54. Anleitung zur Erdbeschreibung, W[ien] 1794 1
55. [Johann Friedrich] Zückert / Medizinisch-moralische Abhandlungen [von] den Leidenschaften, Berlin 1784⁸ 1

5 Zde jistě nešlo přímo o dílo Simona André Tissota (1728–1797), ale o příručku sestavenou na základě jeho znalostí; soudobý tisk výslovně upozorňoval, že se pod Tissotovým jménem vydávaly instrukční publikace pro laiky, které ovšem nebyly přímo dílem významného švýcarského lékaře 18. století, viz *Tissot's medizinisches Not- und Hilfsbüchlein für alle Menschen*, Allgemeine medizinische Annalen des Jahres 1824, č. 4, April, sloupec 507–508.

6 Toto vícesvazkové dílo vyšlo například v Göttingen v letech 1787–1789, ve Vídni v letech 1790–1798, v Göttingen opětovně v letech 1799–1804 atd. Jelikož není jasné, o které vydání této rozšířené příručky se v případě Mildnerovy knihovny jednalo, údaj o místu a roku vydání vynecháváme.

7 Podobně jak ov předěšlém případě i pro tento záznam platí, že není jasné, o které vydání příručky se v případě Mildnerovy knihovny jednalo; údaj o místu a roku je proto vynechán.

8 Jednalo se o čtvrté vydání populárního spisu, prvně vydaného v roce 1764.

Library of Johann Mildner (1763–1835) in Hynčice (District of Bruntál) an its Historical Context

(Summary)

The text focuses on the issue of libraries in the first third of the 19th century in the Austrian part of Silesia; it follows up on the texts dedicated to the libraries of Josef Mathias Pohl and Ernst Mücksich von Buchberg (cited in notes 14 and 16). Johann Mildner (1763–1835), whose library is the subject of interest (the inventory edition follows the commentary), was a Catholic priest in Hynčice (the district of Bruntál). The inventory of the library from 1826, stored in the State District Archives of Bruntál, contains data on 55 publications (99 volumes). These were mainly theological books, especially sets of sermons, and also philological or historical books. These were mostly prints from the late 18th and early 19th centuries (published in Wrocław, Vienna, partly in Prague, one book published in Berlin); the Bible published in Leuven in 1567 was an exception. The texts and their authors express a broad trend of the so-called popular enlightenment or the intellectual orientation of the Catholic Church in Central Europe (interest in French Jansenism), differing from the Church of the Baroque period in its departure from spirituality and shift of attention to moral issues.

Doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
sopak@szm.cz